

THE JOURNEY – A FORM OF DISSOLUTION IN LIVIU REBREANU'S NOVEL

Florentina Gabriela Stroe (Didin)

PhD Student, University of Pitești

Abstract: Rebreanu's spirituality is represented by his own powerful vocation of the ideality, an affection which, beyond of remaining at the declarative-nostalgic level, it obtains an appropriate conversion in many pages from his masterpiece. Through the perspective of his entire life and creation course and especially through his profound inner self whereby his literary activity is justified beyond its objective appearance, Rebreanu, is revealed as a very complex writer, opened to the modern expectancy. The human beings who are wondering through the novel, dominated, in a tragic-grave acceptance, by a gloomy fatality of the sacrifice, imposes a formal cadence of the evocation, as in the same narration manner is asked by the practice of the civilizations, by turns arisen from the times night and whose continuous progression is rather updating the feeling of the severe melancholy. A monumental feeling comes from the fragments in which Rebreanu places the individual human lives in the perspective of a cosmic destiny.

Key words: primordial, couple, metempsychosis, dissolution, evocation

Romanul *Adam și Eva* a ieșit în lumea cititorilor în luna mai a anului 1925. Despre percepția pe care Liviu Rebreanu o avea față de romanul său, deținem coordonatele complete având în vedere numeroasele interviuri pe care scriitorul le-a acordat. Astfel, întrebat care este romanul preferat dintre creațiile sale, prozatorul a răspuns *Adam și Eva*. *Acolo trec peste viața de toate zilele, zugrăvesc chipul de a ne dezlega de trup, e o zbuciumare sufletească pe care am trăit-o intens și care mi-e apropiată... Dar, iată, ca să vorbești despre o carte iubită, e ca și cum ai povesti cuiva de-o femeie pe care ai ținut-o altcândva în brațe; e necavaleresc.*¹

Pornind pe urmele surselor de inspirație ce au stat la baza săvârșirii acestui mic roman, aflăm chiar de la autor, că romanul este construit pe teoretizarea metafizică a gândirii, dând naștere unor procese ale psihicului pline de culoare afectivă. Sunt amintiri pe care autorul le poartă cu sine pretutindeni, printre acestea aflându-se un vis avut în adolescență, care devine acum nucleul acestei cărți. *Stăteam întins pe pat, priveam pe fereastra ce se afla în peretele din față. Febra creștea sau poate numai febra mea adolescentă se înfierbânta de dorinți trainice. Îndeosebi, însă, o viziune revenea mereu: părea că zidul cu fereastra se topește, curtea se transformă într-un parc minunat cu feluriți pomi în floare și mai încolo cu un castel (...) Eu însumi, tolănit pe iarbă, între pomii înfloriți, așteptam parcă ceva cu inima strânsă.*²

¹Rebreanu, Liviu, *Opere*, (vol. 1-23), ediție critică de Nicolae Gheran, vol. 19, addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Ed. Minerva, București, 1972, p.144

² Rebreanu, Liviu, *Opere*, (vol. 1-23), ediție critică de Nicolae Gheran, vol. 19, addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Ed. Minerva, București, 1972, p.14

Liviu Rebreanu rămâne constant în opiniile sale în ciuda tendinței vremurilor în care oamenii își schimbă părerile și preferințele mai des ca rufele.³ În același timp, prozatorul purta cu sine pretutindeni angoasa că nu a reușit să comunice prin acest roman tot ceea ce și-a propus. De o vigoare epică stranie pentru acele timpuri, *Adam și Eva* va lăsa o urmă adâncă în sfera creației rebreniene.

Energia scriitorului se descătușează, își asumă prăpastia și abisul spectaculos al creației dar și al dezagregării ființei ilustrate la nivelul romanului. Resorturile ființei sale, descind într-o construcție epică spectaculoasă, în care autorul deține capacitatea de a gestiona sufletul personajului său. Toma Novac, protagonistul romanului aflat în discuție, profesor de Filosofie la Universitate, în căutarea fericirii supreme prin împlinirea iubirii, pornește într-o călătorie atipică, în lumea celor șapte întrupări ale sufletului. Existențele sale anterioare sunt rememorate în capitole distincte, fapt ce îi conferă cititorului posibilitatea să le citească sub forma unor povestiri autonome. *Fuga de realitatea tipică este învederată în Adam și Eva, care nici nu este roman, ci un fel de poem metafizic (...)*.⁴ Toma Novac și Ileana sunt prototipii unei perechi eterne care se va repeta obsesiv pe parcursul a șapte vieți în seria materială a existenței și a universului. Liviu Rebreanu pare să construiască în acest roman o clădire frumoasă cu șapte etaje în care legătura cu realul piere pe măsură ce personajele urcă scările narrative, până la pășirea în veșnicie.

Astfel, fiecare nivel este cu totul și cu totul diferit de celelalte anterioare. Statutul personajului se modifică, timpul și spațiul sunt la rândul lor evolutive. Încărcătura de detalii spațio-temporale vibrează în strânsă legătură cu protagoniștii operei. Este, de asemenea, de remarcat structura ciclică a romanului ce pornește din spațiul contemporan, variază în lumi și vieți diferite, păstrând însă perechea primordială, pentru ca în încheiere să se revină la sfera contemporanului, pentru asumarea destinului fatidic. Avem astfel ocazia să cunoaștem în cadrul celor șapte vieți, un tânăr păstor indian, un nobil egiptean, un aristocrat cărturar din Mesopotamia, un nobil roman, un călugăr german și un medic francez din perioada revoluției. Titlurile capitolelor poartă numele femeilor în numele cărora eroul moare succesiv, definind macabru soarta cuplului. Iubirea în romanul *Adam și Eva* reprezintă regăsirea de sine a întregului primordial, animus și anima, unirea echilibrului pierdut, regăsirea de sine. Toate aceste atribute desirabile în numele cărora se moare, poartă în umbra lor prezența unor nume feminine precum: Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne, Ileana.

Sfârșitul personajelor lui Rebreanu pare a fi unul mai cumplit decât celălalt, iar pentru opinia cititorului ce se raportează în mod frecvent la fizic, teluric, toate aceste experiențe pot fi marcante. Însă, personajul rebrenian ce călătorește în cele șapte vieți și moare jupuit de viu, torturat și înjunghiat, orbit, sau este ucis prin ghilotinare, nu reprezintă imaginea unui ins învins de soartă. *Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvăleală de durere care-i stârni un geamăt scurt, năbușit.*⁵ Moartea fiecăruia este un soi de triumf al ființei dincolo de capacitatea percepției raționale, pășind în universul libertății absolute. Cele șapte povestiri în care cele două suflete se regăsesc în mod absolut întâmplător, trăind mai apoi revelația fericirii supreme printr-un simplu schimb de priviri, pentru ca în final să sfârșescă tragic. Toate aceste clișee epice pot deveni obositoare pentru cititor, fapt pentru care Liviu Rebreanu, prevăzător, va construi structuri epice distincte, cu scopul de a propune mereu elemente noi în discursul narativ. Însă unele asemănări nu puteau fi evitate, ci dimpotrivă ele sunt vitale. Astfel, moartea, nașterea, întâlnirea privirilor sunt elemente obligatorii în vederea realizării continuității

³ *Ibidem*, p.13

⁴ Raicu, Lucian, *Liviu Rebreanu*, E.P.L., București, 1967, p. 224

⁵ Rebreanu, Liviu, *Opere*, (vol. 1-23), ediție critică de Nicolae Gheran, vol. 19, addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Ed. Minerva, București, 1972, p. 35

călătoriei fantastice în lumi și vieți diferite. Modalitatea de realizare a tuturor acestor structuri diferite a necesitat din partea prozatorului un efort informațional imens.

Modul de abordare al realității; mentalitatea și atitudinea personajelor din unele capitole nu sunt doar diferite, dar și radical opuse uneori. De pildă călugărul Adeodatus, fiu de țărani, a cărui religiozitate este aproape profetică, convins de faptul că sfârșitul lumii va veni la 1000 de ani după Hristos, se va reîncarna în episodul următor în doctorul Gaston, ateu și adept al revoluției franceze. Tiparele narrative însă se modifică radical de la o povestire la alta. Interferențele culturale sunt la fel de importante în acest mic roman al lui Liviu Rebreanu. Astfel, într-o mare măsură, dincolo de capacitatea de a introduce cititorul în lumea fascinației și dincolo capacitatea de familiarizare cu mediul în care este plasată acțiunea, caracterul de consemnare a unor fapte concrete de civilizație demonstrează munca asiduă pe care prozatorul a întreprins-o în vederea săvârșirii unui univers concret. Harta aceasta a gândirii din perspectiva proiecției unor lumi anterioare, în care fantasticul trece în călătoria sa prin spațiul cenzurii conștiinței pierzând coordonatele lumii anterioare pentru a se naște în sfera rațiunii unei noi vieți în care rămân doar reminescente ale trăirilor anterioare, seamănă extraordinar de mult cu complexitatea creierului uman văzut de un medic neurolog. *Adam și Eva*, cartea retrăirii iubirilor eterne, deține o intrigă bazată pe ideea metempsihozei, văzută ca proces de reîntregire a ființei, a spiritului, ce călătorește prin univers, pierzând astfel părți ale materiei sale integratoare și recompunându-se prin iubirea ce-i conferă puritatea originară. Cele șapte vieți trăite de Toma Novac conduc fiecare către descoperirea jumătății lipsă, anima.

În ciuda influențelor fantastice, subiectul romanului pare însă să se mențină în linii simple, deoarece situația nu se schimbă, doar decorul trece în disoluție și în metamorfozare. Fiecare element al lumii naturale determină descendența spiritului uman în moarte, deci confundarea cu elementul primordial și ciclicitatea vieții: nașterea și moartea, ca într-o pereche adamică a integrării și disoluției continue la nivel cosmic. *Cartea aceasta nu este un roman. Cele șapte încarnări succesive a unor suflete îngemănate, care se caută de-a lungul a șapte existențe pentru a muri definitiv decât a șaptea oară după ce au zămislit, nu sunt etape într-o acțiune unitară și organică, ci doar șapte momente calitativ identice.*⁶ Romanul lui Liviu Rebreanu nu a fost întotdeauna privit ca unitar, deci ca un roman. Foarte mulți critici au considerat faptul că acestea sunt doar șapte povestiri diferite sau șapte nuvele individuale, aflate în conexiune doar prin tema comună, dar care se repetă dintr-o povestire în cealaltă, fără a avea o continuitate la nivel narativ. De asemenea, elementul crud, dur, realist, instinctual, pare să împiedice înălțarea muntelui fantastic, în care viziunile suferă în contorsionarea lor, deschiderea către o nouă lume. Ceea ce dă unitate personajelor din *Adam și Eva* este faptul că în toate cele șapte povestiri au aceeași fire, aceleași motivații în viață, aceleași concepții. Simțul datoriei se manifestă și el pregnant. Fuga de tipic, de obișnuit este evidentă în *Adam și Eva*, acest poem metafizic.⁷ Primul care pare să fi început a trata tema metafizicului este Mihai Eminescu în *Avatarii Faraonului Tlâ*. Alții însă recunosc în acest procedeu al metempsihozei, modelul cinematografelor de după primul război mondial, model ce permitea eroilor deplasarea în diferite decoruri.

La Rebreanu, bărbatul separat de unitatea primordială, își caută complexul feminin de-a lungul a șapte reîncarnări succesive. Unitatea se poate restabili abia în cadrul celei de-a șaptea călătorii, numărul șapte fiind o cifră simbolică în filozofia cabalistică. Ca pretext epic pentru roman, ideea nu are consistență însă îl ajută pe autor să aducă împreună șapte nuvele în care se dezvoltă motivul unic al iubirii neîmplinite, plasată în șapte peisaje și epoci istorice diferite. Cel mai interesant pare a fi însă momentul de trecere dintr-o viață în cealaltă în care intervine

⁶ Dugneanu, Paul, *Liviu Rebreanu*, Ed. Eminescu, (Bibl. critică), București, 1987, p.119

⁷ Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941, p.651

o sufocare, o abolire a trecutului, astfel încât existența precedentă să i se pară noului Toma Novac străină, falsă. Momentul acesta de trecere are însă capacitatea de a face să se piardă în neantul uitării până și prezentul, accelerându-se calea către viitor. Însă, această cursă galopantă către viitor anulează percepțiile anterioare și spațiul existenței de dinainte. Este ca o cursă tiranică de împlinire a viitorului anulând însă trecutul, ca un devorator al vieții ce mistuie identitatea umană precedentă, instituind căutarea perpetuuă în lumi succesive, similare.

Timpul se individualizează în conștiința personajelor principale, în ciclicitatea aceasta temporală. Ni se vorbește despre *atomul spiritual*⁸ ca expresie a echilibrului dintre două energii și două principii congruente. Când atomul se scindează în plan spiritual, echilibrul, la rândul său, se disociază. Un principiu se scindează formând bărbatul, iar un altul devine femeia, căzând în planul material. Din acest moment, începe calvarul căutării continue: *Mereu trează stăruie doar trebuința de a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenesti. Un bărbat din milioane de bărbați dorește o singură femeie, din milioane de femei. Unul singur și una singură, Adam și Eva.*⁹ Deci, stăruim în sfera iubirii unice, ideale, posibilă doar în urma călătoriei în șapte vieți terestre. Revelația vieții adevărate este însă posibilă doar în urma celei de-a șaptea vieți, ce duce la fericita unire cu celălalt suflet. Astfel, cea de-a șaptea moarte cuprinde revelația existenței spirituale, moment în care sufletul trăiește un flashback al vieților anterioare, astfel încât să poată conștientiza fericirea vieții eterne ce i se deschide în calea sa.

Deoarece subiectul capitolelor se dezvoltă pe o schemă-tip, cu un erou ce trebuie să rămână în datele lui fundamentale neschimbat, dificultatea cea mai de seamă pe care o avea de înfrânt romancierul ține de evitarea monotoniei uniformității epicului. Capcana aceasta a fost ocolită prin fastul decorativ asigurat acțiunii, prin nuanțările psihologice care însoțesc mutațiile personajului, prin varietatea peripețiilor parcurse de fiecare dată și, mai cu seamă, printr-o creștere gradată a intensității pasionale –de la o perioadă la alta –pregătind marea întâlnire de la sfârșit. Pe lângă toate acestea, capitolele aduc fiecare câte un accent specific, punând în relief o modalitate aparte de manifestare a iubirii, într-un context anume.

Liviu Rebreanu a limitat metempsihoza la o serie umană, a supus bărbatul la suferințe groaznice, lăsând femeia să supraviețuiască bărbatului, în final, femeia se lamentează la capul eroului mort. Iar teosoful modern își contemplă satisfăcut prietenul care a plătit tributul teoriei lui. Fundamentul filozofic al romanului Adam și Eva, îl constituie de fapt obsesia căreia i se adaugă o dimensiune metafizică, și de a descoperi în atracția corporală dintre bărbat și femeie o finalitate superioară, regăsirea unității primordiale, originare, în perechea ideatică, mitică. *Înclinația ocultă a scriitorului (...) dictează structura acestui roman, compus din șapte narațiuni condensate, șapte acțiuni, centrate în jurul aceleiași chemări neîmplinite, desfășurată în epoci istorice reprezentative, din antichitate până în zilele noastre.*¹⁰ Romanul acesta pare a fi o carte care oglindește reflecțiile deghezate ale autorului asupra timpului și existenței umane, apelând la tema metempsihozei. Evenimentele se desfășoară după o ordine prestabilită, ilustrând un destin, o lege nescrisă. Deși nesensibile, ele sunt în esență lesne de prefigurată, plasând existența lor într-o pereche antonimică aparentă –esență, pereche aproape esențială în toate creațiile lui Liviu Rebreanu, definind esența prototipului său creațional.

Fundamentul de natură filozofică a romanului *Adam și Eva* o constituie finalitatea superioară pe care o poate avea relația de sorginte erotică dintre bărbat și femeie, atracția contrariilor, a jumătăților pierdute din perechea primordială, reiterându-se neîncetat mitul

⁸ Săndulescu, Al., *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, Ed. Minerva, București, 1976, p.118

⁹ Rebreanu, Liviu, *Opere*, (vol. 1-23), ediție critică de Niculae Gheran, vol. 19, addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Ed. Minerva, București, 1972, p.20

¹⁰ Raicu, Lucian, *Liviu Rebreanu*, E.P.L., București, 1967, p.156

androgenului. Intriga acestui roman, construită pe ideea metempsihozei, privită ca o operă de unificare a spiritului uman care intră în degradare, călătorește sub forma particulelor fine ce se regroupează în șapte personaje distincte, pentru ca în final să se regăsească la capătul unei călătorii perpetue, în care spiritul pare să obosească în căutarea sa, se va recompune, cu mulțumirea iubirii eterne ce se amestecă cu manifestările față de iubirea pentru divinitate, câștigând din nou puritatea primordială.

Dincolo de analiza tematică și simbolică a acestei cărți, o operă trebuie trăită, simțită, percepută în toate formele ei, ca mai apoi, în lungul proces al vieții sale să respire aerul cititorului ce îi răsfoiește filele. Rămâne justă capacitatea autorilor de a trece dincolo de categoria scriitorului dur, inflexibil, demonstrând imensitatea trăirilor sale scriitoricești și talentul de a transcede dincolo de realitatea perceptibilă ce limitează spiritul uman.

BIBLIOGRAPHY

- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941
- Dugneanu, Paul, *Liviu Rebreanu*, Ed. Eminescu, (Bibl. critică), București, 1987
- Piru, Al., *Liviu Rebreanu*, Ed. Tineretului, București, 1965
- Raicu, Lucian, *Liviu Rebreanu*, E.P.L., București, 1967
- Rebreanu, Liviu, *Adam și Eva*, Ed. Eminescu, București, 1970
- Rebreanu, Liviu, *Opere*, (vol. 1-23), ediție critică de Nicolae Gheran, vol. 19, addenda de Cezar Apreotesei și Valeria Dumitrescu, Ed. Minerva, București, 1972
- Săndulescu, Al., *Introducere în opera lui Liviu Rebreanu*, Ed. Minerva, București, 1976
- Streinu, Vladimir, apud Lucian Raicu, *Liviu Rebreanu*, E.P.L., București, 1967